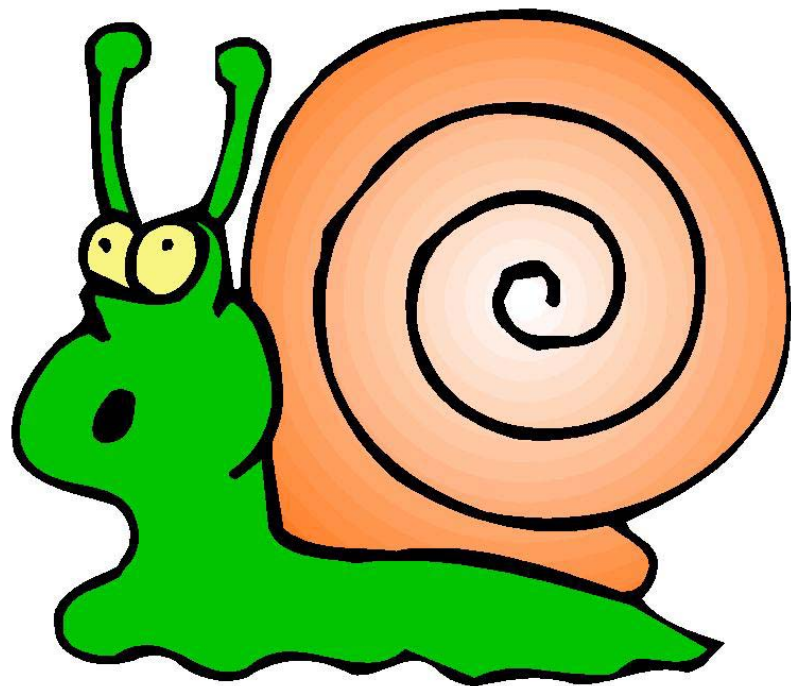

STAMMANDE BARN

STAMNING OCH
SKENANDE TAL

Föreningen för stammande barn (Änkyttävien Lasten Yhdistys ÄLY ry), andra upplagan. Första upplagan 2001.

Finsk ursprungsversion: talterapeuter Auli Laiho och Sanna Vehka-aho. Svensk översättning: talterapeut Marina Paqvalén.

Ett stort tack till alla samarbetsparter!

FÖRENINGEN FÖR STAMMANDE BARN

Föreningen för stammande barn (Änkyttävien Lasten Yhdistys ÄLY ry) i Finland grundades 1999 och är en riksomfattande förening. Föreningen är en stödorganisation för stammande barn och unga, deras familjer samt för yrkemänniskor. Stödorganisationen informerar om stamning bl.a. i skolor och inom hälso- och socialvården samt följer med nationell och internationell debatt kring stamning.

ÄLY strävar efter att befrämja ett positivt förhållningssätt till stamning. Föreningen informerar om barns och ungas stamning i syfte att öka allmänhetens kännedom om stamning och påverka attityderna. Starka känslor är ofta involverade i sättet på vilket man förhåller sig till stamning, vilket gör att stammande barn lätt känner ett socialt tryck i talsituationer. Positiva attityder i omgivningen stöder i avgörande grad barnets talutveckling.

ÄLY ordnar veckoslutsträffar samt fritids- och rekreationsaktiviteter. ÄLY producerar och distribuerar material om stamning och stöder arrangerandet av riksomfattande stamningsterapikurser.

Medlem i föreningen blir Du lättast genom att fylla i blanketten för medlemsregister på ÄLYs hemsida och betala medlemsavgiften på kontot Nordea 162830-483 (Änkyttävien Lasten Yhdistys). Betalarens namn och adress bör framkomma.

Föreningens hemsidor: www.kolumbus.fi/aly
e-post: aly@kolumbus.fi

TALUTVECKLING

Ett barns tal- och språkutveckling börjar genast efter födseln. I början kommunicerar barnet närmast med hjälp av gråt, men börjar så småningom leka med ljud. Ljudandet förändras med tiden och blir mera mångsidigt och varierande, sk. joller. Vid ca ett års ålder säger barnet sina första ord, varefter ordförrådet snabbt växer. De första enkla tvåordssatserna kommer normalt innan barnet fyllt två. En femårings tal har redan utvecklats så långt att alla språkljud och de vanligaste grammatiska konstruktionerna i modersmål behärskas. Barnets tal och språk utvecklas ännu mycket efter detta.

Talet är ett uttrycksmedel för tanken. Genom talet kommunicerar och fungerar människan i sitt dagliga liv. Talet är en flöde av språkljud, ord och meningar. Vanligen förflyttar man sig från ett ord eller en mening till nästa utan längre pauser. Till ett normalt tal hör naturligtvis tankepauser och pauser förorsakade av inandning. Det hör också till att man upprepar delar av en mening eller hela ord. Ibland förekommer det ändå för få eller för många pauser och upprepningarna kan vara besvärande många. Då kan det vara frågan om en **störning i barnets talflyt**, antingen stamning eller skenande tal.

STAMNING

Förekomst och utveckling

Stamning är ett av de vanligaste problemen i barns talutveckling. Ungefär 5% av alla barn stammar minst ett halvt år. I Finland betyder detta ca 300 barn per årskull. Hos upptill 80% av barnen försvinner stamningen av sig självt. Därmed stammar ca 1% av den vuxna befolkningen. Stamning som försvinner av sig självt gör det sannolikt i ett tidigt skede. Stamning hos skolbarn löser sig sällan utan habilitering. Stamning är vanligare hos pojkar än hos flickor och skillnaden har konstaterats öka med åldern.

Oftast börjar stamningen då ett barn är 2-7 år gammalt. Hos en del barn börjar stamningen småningom, medan man hos andra barn kan säga exakt när stamningen började. Stamningen kan bryta ut t.ex. då ett yngre syskon föds till familjen, då familjen flyttar eller då barnet efter sommarlovet återvänder till sitt daghem. Stamningen kan ha många utlösande/påverkande faktorer. En medfödd tendens att börja stamma ger sig till känna i situationer som känns krävande och belastande för barnet. Stamning påverkas hos många barn av ärftlighet. Om det i den närmaste släkten finns stammande personer, finns det en större risk att ett barn som föds i familjen kommer att börja stamma.

Det finns ingen enskild orsak som skulle förorsaka stamning. Stamningsorsaken är klar hos vissa barn (t.ex. hos barn med talmotoriska svårigheter eller syndrom), men oftast föds stamningen som en följd av många samverkande faktorer. Hos många barn ligger i grunden motoriska koordinationssvårigheter. Det kan vara svårt för barnet att processera den språkliga delen i sitt uttalande samtidigt som den motoriska biten av talet måste behärskas. Oftast är stamningen rikligare då barnet talar i längre meningar eller förklarar saker ingående.

Faktorer som påverkar flytet i talet

Många olika faktorer påverkar flytet i barnets tal. Faktorerna kan dessutom vara synnerligen individuella. Den största delen av ett stammande barns tal är flytande och t.o.m. ett kraftigt stammande barn hakar sällan upp sig på mer än 10% av sitt tal. Ofta är barnets tal flytande då det talar för sig självt, då det leker eller sjunger. Att spela en roll gör ofta också barnets tal mer flytande. Att föra diskussion i växelverkan, att tala i telefon eller att tala inför publik kan öka stamningen. Situationer som är krävande för människor i allmänhet, gör oftast talet mindre flytande för dem som stammar. I dylika situationer kan det hjälpa att spjälka upp talet i mindre delar och t.ex. förbereda ett föredrag noggrant.

Det finns också andra faktorer som kan öka stamningen, t.ex. om barnet vill uttrycka sig snabbt, om satsen är grammatikaliskt svår eller om barnet i fråga är uppe i varv. Likaså kan den allmänna aktivitetsnivån (pigg/trött) påverka. Situationen kan lugnas ner i och med att man minskar på oljudet i omgivningen och ser till att barnet verkligen får muntur. Spänning ökar stamning, t.ex. nervositet inför ett uppträdande. Förändringar i barnets liv kan likaså momentant eller stadigvarande öka stamningen. Alla barn står inför förändringar i livet. Detta kan inte undvikas, men man kan däremot genom diskussion förbereda barnet inför de förändringar som är på kommande.

Hur stamningen kommer till uttryck

Stamningen uttrycker sig vanligen i form av **upprepningar, förlängningar och låsningar**. Upprepningen är den lättaste av alla former och kan förekomma i ett språkljud (k-k-karamell), i en stavelse eller del av stavelse (ka-ka-karamell) samt i ett helt ord (karamellkaramell). I förlängningen blir språkljudet utdraget (ffffågel). Vid låsningen fastnar barnet på ett ljud och kommer därmed inte igång med att uttala ordet på ett normalt sätt (.kam). Oftast förekommer låsningar i början av ord och artikulationen och ljudbildningen stannar upp helt så länge låset är i kraft. Då barnet stammar är det skäl att låta det framföra sitt ärende till slut i lugn och ro. Det viktigaste är att lyssna på **vad** barnet har att säga och inte **hur** barnet säger det.

Om barnet är medvetet om sitt eget icke-flytande tal kan det hända att det börjar använda **medrörelser** för att komma framåt i talet. Medrörelserna kan vara en del av stamningen redan i ett tidigt skede. Genom medrörelser, som t.ex. ryckning av haka och huvud eller snabba blinkningar, kan barnet slita sig loss från sin stamning. På detta vis lyckas barnet för en tid göra sitt tal mera flytande, men snart behövs igen en ny rörelse då den tidigare inte längre fungerar. Detta blir ett ekorrhjul av rörelser, vilket resulterar i att talproduktionen hela tiden blir mer arbetsam.

En del barn kan **förutspå** sin egen stamning och på så sätt hitta lämpliga sätt att kontrollera sitt tal t.ex. genom att betona vissa stavelser eller tala långsammare. De här sätten kan med tiden bli ineffektiva vilket resulterar i att stamningen igen märks starkare. Att förutspå stamning kan vara att undvika besvärliga situationer eller att byta ut de ord man är rädd för. Barnet kan också skjuta upp stamningen möjligast länge genom att upprepa föregående ord, en del av satsen eller att tillägga överflödiga ord eller utfyllnadsljud (t.ex. hmm, liksom, detdäran).

De **dolda stammarna** är så bra på att förutspå och förebygga sitt tal att stamningen sällan hörs. Lyssnaren kan därför uppleva barnet som en flytande talare. Trots den stamningsfria ytan är barnet medvetet om sin stamning och tvunget att hela tiden kontrollera sitt tal.

Stamningen kan väcka negativa **känslor** såsom rädsla, frustration och ångest samt vara en svårhanterlig fråga för barn och föräldrar. Ett barn i skolåldern kanske redan har format sig en negativ bild av sig själv som talare. Genom omgivningens positiva attityder kan man i alla fall förebygga en negativ stamningsutveckling och uppmuntra barnet att kommunicera fritt.

Den övriga utvecklingen hos barn som stammar

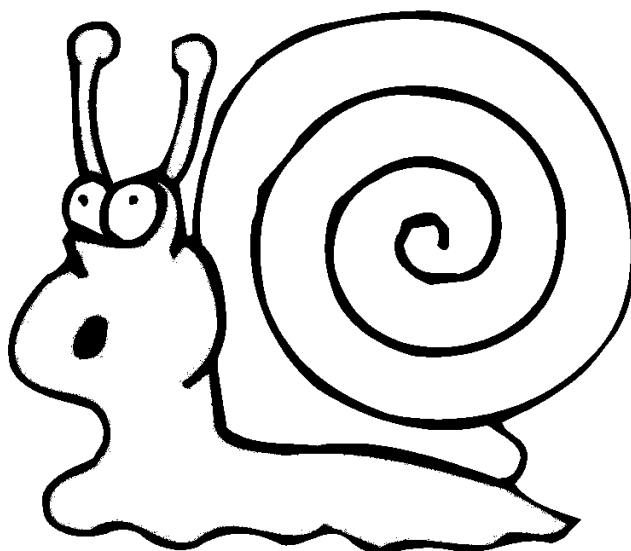
Stammande barn är i regel normalt utvecklade vad gäller kognitiva och emotionella färdigheter. Ibland hör ändå andra störningar i talutvecklingen ihop med stamning. Artikulationsfel förekommer mera allmänt hos stammande barn än hos andra. Detta anknyter ofta till en mera omfattande svårighet med mun- och talmotoriken. Hos stammande barn kan man också finna andra motoriska svårigheter såsom klumpighet vad gäller hand-, men också helhetsmässiga kroppsörelser. Försening i tal- och språkutvecklingen eller specifik språkstörning (dysfasi) förekommer också ibland hos dessa barn. P.g.a. svårigheterna i tal- och språkutveckling hos dessa barn, kan läs- och skrivsvårigheter förekomma mera allmänt. Detta kan påverka inlärningsresultat och skolframgång. Stamning kan orsaka ångest hos talaren och i värsta fall leda till problem i känslolivet, men detta är ovanligt hos barn. Undvikande av stamning kan dock också hos barn minska benägenheten att tala och leda till att barnet t.ex. isolerar sig från sina jämnåriga.

Vården av stamning

Stamning sköts genom talterapi. Hjälp kan sökas hos stadens / kommunens talterapeut. Man bör söka hjälp då stamningen har fortgått över 6 mån. Det kan vara skäl att ta kontakt med en talterapeut tidigare om barnets stamning är kraftig, om barnet självt besväras av den eller föräldrarna är väldigt oroliga över situationen.

Det är dock ovanligt att ett långvarigt stamningsbeteende går om av sig självt utan habilitering. Genom talterapi blir barnets tal mera flytande eller åtminstone lär sig barnet att kontrollera sin stamning.

En tidig inledning av talterapi ger bättre resultat. Med yngre barn används för det mesta indirekta metoder där man genom att förändra kommunikationsmiljön kan göra det lättare för barnet att tala. Stamning hos yngre barn kan också ibland kräva direkt terapi då man bl.a. tränar reglering av talhastighet och muskelspänning. För ett barn i skolåldern är det viktigt att i talterapi också behandla kommunikationsattityder och sträva till att minska talrädslan. I syfte att hjälpa barnet att uppnå ett mera flytande tal är **familjens aktiva deltagande** i talterapiprocessen ytterst viktigt.

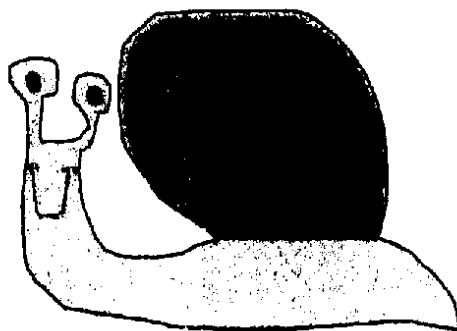
SKENANDE TAL

Med skenande tal menas ett tal som är otydligt och för snabbt. I talet upprepas vissa stavelser eller ord och andra lämnas kanske bort. Vissa ljud byts ut och ersätts med andra och i talet finns inte normalt tillhörande pauser. Ofta inser personer med skenande tal inte sina svårigheter och försöker därför inte som stammande rätta till sitt tal eller använda sig av förutspående metoder. Barn med skenande tal har ofta enstaka artikulationsfel, en mera allmän omognad vad gäller ljudsystem och talmotorik, vilket också gör talet otydligare.

Typiskt för ett barns skenande tal är att slutet av satserna är svårare att tolka. Talhastigheten är ofta långsammast i början av satsen och ökar sedan mot slutet. Bekanta och vanliga satser uttalas otydligare än annat tal. Ibland kommer dessa drag också fram i läsning och skrivning. Då barnet med skenande tal läser lämnar det bort ord, delar av ord eller t.o.m. hela rader. Läsförståelsen kan också försvåras, likaså förmågan att upprätthålla uppmärksamheten.

Orsaken till skenande tal misstänks vara en svårighet att planera och forma det man tänker säga. Det finns väldigt lite forskning kring orsakerna och ingen enskild orsak har kunnat påvisas. Skenande tal förekommer dock ofta släktvis.

Skenande tal sköts med hjälp av talterapi. Prognosen kan påverkas i negativ riktning av att barnet inte är medvetet om sin talstörning. I talterapi betonas övningar som strävar till normala pauser i talet och till att göra barnet medvetet om det egna talet.

HUR SKA JAG FÖRHÅLLA MIG TILL ETT BARN SOM STAMMAR?

- ◆ Lyssna på vad barnet har att säga och inte hur det säger det.
- ◆ Låt barnet tala till slut utan att avbryta. Barnet skall inte behöva tala mot sin vilja.
- ◆ Tala lugnt och avstressat med barnet samt håll små pauser mellan talturerna.
- ◆ Tala klart och tydligt med barnet och använd enkla meningar. Ställ endast en fråga åt gången.
- ◆ Rätta inte barnets tal och be det inte upprepa de ord det stammat på.
- ◆ Behåll en naturlig ögonkontakt även då barnet stammar.
- ◆ Låt barnet uttrycka sig på egen hand. Tala inte för barnet och gissa heller inte högt vad barnet kommer att säga.
- ◆ Då barnets tal är flytande / mera flytande än vanligt, ge barnet möjligheter att tala mycket. Då barnet stammar mera, koncentrera lekarna på rim, ramsor och sånger som barnet flytande klarar av.
- ◆ Om du inte uppfattar vad barnet säger, försäkra dig om att du förstått rätt.
- ◆ Stamningen bör inte döljas. Om man låtsas att stamningen inte finns kan barnet uppleva stamningssymptomen som skrämmande eftersom inte ens vuxna vågar tala om dem.
- ◆ Glöm inte att också ett stammande barn är ett vanligt barn!